

4. Gescheiden vaders en hun kinderen: een empirische analyse van voogdij en bezoekfrequentie¹

Matthijs KALMIJN* en Paul M. DE GRAAF**

* *Vakgroep Sociologie, Universiteit Utrecht, Heidelberglaan 1, 3584 CS Utrecht, Nederland*

** *Vakgroep Sociologie, Katholieke Universiteit Nijmegen, Postbus 9104, 6500 HE Nijmegen, Nederland*

Abstract. Op basis van een in 1998 gehouden landelijk onderzoek geven we in dit artikel aan hoe vaak vaders na een echtscheiding voogd worden van hun kinderen en hoe vaak gescheiden vaders hun kinderen zien wanneer het kind bij de moeder woont. Uit het onderzoek blijkt dat de vader voor slechts 11 procent van de minderjarige kinderen de verzorger wordt. Voor nog eens vier procent van de kinderen wordt hij co-ouder. Oudere kinderen gaan vaker naar de vader dan jongere kinderen. Het percentage dat naar de vader gaat is niet veranderd in de laatste decennia. Wanneer de moeder de verzorgster wordt ziet ongeveer 14 procent van de gescheiden vaders zijn kinderen nooit en 26 procent ziet zijn kinderen minder vaak dan één keer per week. Ongeveer 60 procent van de vaders ziet zijn kinderen één keer per week of vaker. Terwijl het percentage kinderen dat na de scheiding naar de vaders gaat constant is gebleven, is de bezoekfrequentie toegenomen gedurende de laatste decennia. Bij vaders én moeders bestaat flink wat ontevredenheid over de te geringe contactfrequentie tussen vader en kinderen na een echtscheiding. Die ontevredenheid hangt duidelijk samen met een

¹ De gegevens waarop dit artikel berust zijn in 1998 verzameld door het seminar Scheiding in Nederland en zijn verzameld met een subsidie van het College van Bestuur van de Universiteit Utrecht. Het SIN-seminar en de dataverzameling zijn onderdeel van het NWO aandachtgebied "Oorzaken en gevolgen van echtscheiding in Nederland sinds de jaren veertig" (NWO nr. 510-05-0601/06). We bedanken Ed Spruijt, Aat Liefbroer, Dorien Manting en de leden van het SIN-seminar voor hun opmerkingen bij een eerdere versie van dit artikel.

geringe bezoek-frequentie, maar sterker bij vaders dan bij moeders. Meer moeders dan vaders vinden een geringe contactfrequentie acceptabel. Via een regressie-analyse hebben we onderzocht hoe verschillen tussen gezinnen kunnen worden verklaard. Uit onze analyse blijkt dat vooral culturele factoren van belang zijn. Vaders die een relatief groot aandeel in de opvoeding hadden vóór de scheiding zijn meer betrokken bij de kinderen. Vaders zijn ook meer betrokken wanneer de moeder progressievere opvattingen heeft.

Trefwoorden: Vaderschap; Scheiding; Voogdij; Nederland.

Divorced fathers and their children: an empirical analysis of custody and visitation patterns. Large scale representative survey data for the Netherlands show that 11 per cent of fathers get physical custody of their children after divorce. Another four per cent of the fathers share custody with the mother. Older children more often go to the father than younger children, but there are no clear sex differences. Comparisons of divorces in different periods show that there has been no increase in paternal custody, although joint custody has increased somewhat. When mothers get custody of their children, about 14 per cent of the fathers never receive visits from their children and another 26 per cent see their children less than once a week. About 60 per cent see their children at least once a week. While paternal custody has not become more common, visitation frequency has increased across divorce cohorts. A significant minority of both fathers and mothers report dissatisfaction with the number of visits to the father. Satisfaction is positively related to visitation frequency, but more strongly so for fathers than for mothers. This is due to a considerable number of mothers who are satisfied when there are few or no visits to the father. Using multiple regression, we also examine which factors affect the odds that a father gets custody and the number of monthly visits. The analyses show that cultural factors play the most important role. Fathers who were more involved in child-rearing during marriage, more often get custody and receive more visits after divorce. Fathers are also more involved with their children after divorce when mothers have more progressive attitudes towards sex roles.

Keywords: Fatherhood; Divorce; Custody; Netherlands.

4.1. Inleiding

In Nederland worden jaarlijks ongeveer 10 van de 1.000 huwelijken beëindigd door een scheiding en bij iets minder dan de helft van deze scheidingen zijn er minderjarige kinderen aanwezig (CBS, 1997). Scheidende partners met kinderen worden geconfronteerd met een aantal belangrijke beslissingen. Wie van beide ouders krijgt de voogdij, wordt er

voor co-ouderschap gekozen, wie neemt de centrale beslissingen in het leven van de kinderen, en hoe vaak ziet de niet-verzorgende ouder de kinderen? Met name de rol van de vader na een scheiding kan problematisch zijn. Over het algemeen wordt het kind aan de moeder toegewezen en wordt verondersteld dat de band tussen vader en kind na een scheiding zwakker wordt, zowel wat betreft het aantal contacten als wat betreft de kwaliteit van dat contact.

Hoewel er in Nederland weinig goede gegevens zijn over de relatie tussen vader en kind na een scheiding, wordt er over dit onderwerp in de media en de publieke opinie wel veel gediscussieerd. Aan de ene kant hoort men klachten van vaders die menen dat ze hun kinderen te weinig zien. Binnen dit perspectief leeft tevens het gevoel dat vaders een sterkere rol zouden willen spelen in het leven van de kinderen, maar dat dit op verschillende manieren wordt bemoeilijkt, bijvoorbeeld doordat de moeder niet meewerkt aan een bezoeksregeling of doordat de rechter te snel de kant van de moeder kiest wanneer hij of zij moet beslissen over de voogdij en de bezoeksregeling. Hier wordt vaak tegen ingebracht dat de beperkte rol van vaders na een scheiding een min of meer logische of misschien ook rechtvaardige afspiegeling is van de situatie ten tijde van het huwelijk. Zeker in meer traditionele gezinnen in het verleden heeft de vader tijdens het huwelijk relatief weinig bijgedragen aan de opvoeding en het huishouden en om die reden is hij ook niet de meest aangewezen persoon om voor de kinderen te zorgen na een scheiding. Binnen deze, wat oudere kijk op de zaak, bestaat ook het idee dat veel vaders weinig moeite hebben met hun beperkte rol na een scheiding of dat vaders zich relatief snel gaan richten op een nieuwe relatie met eventuele nieuwe kinderen. Hoewel ze de gevoelens van vaders verschillend beoordelen, hebben de twee zienswijzen ook wel iets gemeenschappelijk. Beide gaan er immers vanuit dat de relatie tussen vader en kind zwak is na een scheiding. Meer optimistische opvattingen bestaan er in de publieke opinie overigens ook. Zo zijn er verschillende partijen in het debat die menen dat de rol van vaders na een scheiding belangrijker moet, kan en gaat worden, bijvoorbeeld doordat paren in toenemende mate gebruik zouden maken van co-ouderschap of van andere arrangementen waarin ex-partners gezamenlijk verantwoording krijgen voor het kind.

Dat er veel wordt gediscussieerd over de vaderrol na scheiding is niet verwonderlijk. Het belang van de band tussen vader en kind is immers evident. Een afname van het contact tussen vader en kind na een scheiding

kan door alle partijen ervaren worden als een verlies en kan tevens consequenties hebben voor de verdere levensloop. Een afwezige vader zou bijvoorbeeld een negatieve invloed kunnen hebben op de schoolloopbaan en het relatieleven van de kinderen (McLanahan en Sandefur, 1994; Bosman en Louwes, 1989 en Dronkers, 1997), en zou ook op langere termijn sociaal-emotionele problemen met zich mee kunnen brengen (King en Heard, 1999). Ook voor vaders kan een verlies aan contact nadelige gevolgen hebben (Shapiro en Lambert, 1999). Relaties met kinderen zijn voor ouders immers een belangrijke bron van integratie in de samenleving en kinderen kunnen ook praktische en emotionele steun bieden op de oude dag. Uit de literatuur over eenzaamheid en sociaal isolement is bijvoorbeeld bekend dat gescheiden vaders zich eenzamer voelen dan gehuwde vaders en gescheiden moeders (Peters en Liefbroer, 1997). Het verlies aan contact met de kinderen zou daarbij een belangrijke rol kunnen spelen. Een gering contact tussen vaders en kinderen na echtscheiding kan ook voor moeders nadelig zijn. Wanneer de moeder alleen verantwoordelijk is voor de verzorging en opvoeding van de kinderen, kunnen haar economische omstandigheden daaronder lijden. Enerzijds gaat na een scheiding het inkomen van de vrouw sterker achteruit dan het inkomen van de man, en anderzijds weerhouden de zorgtaken haar ervan zich te richten op een beroepsloopbaan. Wanneer de vader na een scheiding betrokken blijft bij de opvoeding van zijn kinderen, heeft zijn ex-vrouw meer mogelijkheden zich buiten het gezin te ontplooien.

Hoewel de vraag vanuit maatschappelijk oogpunt relevant is, bestaat er in Nederland totnogtoe nauwelijks empirisch onderzoek naar de relatie tussen vader en kind na een scheiding. Er zijn twee uitzonderingen. Er is een onderzoek naar bezoeksregelingen en voogdij van Griffiths en Hekmen (1985), maar dat is inmiddels gedateerd en richt zich op een kleine steekproef van scheidingen uit het arrondissement Groningen. Daarnaast is er een onderzoek uit 1991 onder kinderen van 12 tot 24 jaar (Spruijt en Iedema, 1998), maar dat richt zich meer op de sociaal-emotionele gevolgen voor kinderen en geeft geen uitgebreid beeld van voogdij en bezoek. Beide studies vinden overigens dat er kort na de scheiding in 20 procent van de gevallen geen contact meer is tussen het kind en de niet-verzorgende ouder. In het buitenland bestaat veel meer en ook veel uitgebreider onderzoek op dit terrein, zoals bijvoorbeeld Seltzer (1991), Cooney en Uhlenberg (1990), Furstenberg en Winquist Nord (1985), King en Heard (1999) en Shapiro en Lambert (1999).

In dit artikel geven we op basis van een in 1998 grootschalig landelijk onderzoek onder vaders en moeders een representatief beeld van de Nederlandse situatie. We geven een overzicht van hoe vaak vaders na een echtscheiding voogd (of co-ouder) worden van hun kinderen en hoe vaak gescheiden vaders hun kinderen zien wanneer het kind bij de moeder woont. Als we spreken over de voogd bedoelen we in dit artikel de persoon bij wie het kind gaat wonen, hetgeen niet hoeft samen te vallen met de juridische voogdij. Als we het over de bezoekfrequentie hebben, kijken we naar de feitelijke situatie en niet naar wat er in een eventuele bezoeksregeling is afgesproken. Het overzicht vullen we aan met een schets van de tevredenheid van vaders en moeders over de omgang tussen vaders en hun kinderen na een echtscheiding. In dit artikel beperken we ons tot de gevolgen van een echtscheiding voor de relaties tussen vaders en hun kinderen op de korte termijn. In een latere, nog te publiceren analyse zullen we ons richten op de vraag hoe het met de contacten tussen vaders en kinderen is gesteld als de kinderen inmiddels zelfstandig wonen (de gevolgen op de lange termijn).

Naast een representatieve beschrijving, proberen we een verklaring te geven voor de verschillen tussen gezinnen. Welke factoren bepalen of een vader de voogdij van zijn kinderen krijgt en welke factoren bepalen of een gescheiden niet-verzorgende vader zijn kinderen vaak of minder vaak ziet? We zoeken de antwoorden op deze verklaringsvragen met name in de rol van de vader bij de opvoeding vóór de scheiding. De rol van de vader in het gezin is de afgelopen decennia sterk veranderd. Vaders zijn meer gaan bijdragen aan huishoudelijke taken, ze zijn minder gaan werken als de kinderen jong zijn, en ze besteden meer tijd aan de kinderen en de opvoeding. Ook in ideologische zin is er veel veranderd. Het kostwinners-ideaal is verdwenen en het idee van de zorgzame vader begint op te komen, niet alleen in de media en de publieke opinie, maar ook bij vaders en moeders zelf. Niet al deze ontwikkelingen hebben zich op grote schaal voltrokken en er is sprake van een overgangsfase waarin er zowel traditionele vaders zijn als moderne vaders. De verwachting is dat vaders die meer hebben bijgedragen aan de opvoeding van hun kinderen, vaker de voogdij krijgen en ook, wanneer zij de voogdij niet krijgen, meer betrokken zullen zijn bij hun kinderen. In de tweede plaats gaan we na of vaders en moeders met meer geëmancipeerde ideeën over de taakverdeling tussen man en vrouw vaker zullen afwijken van het standaardpatroon waarbij na

een echtscheiding de kinderen naar de moeder gaan. In de derde plaats onderzoeken we in hoeverre de mogelijkheden die vaders en moeders hebben om de kinderen na de echtscheiding te verzorgen van belang zijn. Daarbij kijken we naar de invloed van de werksituatie en de invloed van een eventuele nieuwe partner. In de vierde plaats kijken we naar psychosociale factoren, en met name naar gezondheidsproblemen en problematische gedragingen tijdens het huwelijk, zoals drankmisbruik, seksuele ontrouw en geweld.

Onze gegevens zijn afkomstig uit een grootschalig retrospectief longitudinaal onderzoek uit 1998 naar de oorzaken en gevolgen van echtscheiding in Nederland (Kalmijn en De Graaf, 1998). Uit 19 Nederlandse gemeenten, gespreid naar regio en urbanisatiegraad, werd een gestratificeerde steekproef getrokken van drie groepen personen, allen tussen 30 en 75 jaar oud. De eerste groep bestaat uit personen in hun eerste huwelijk en wordt hier niet geanalyseerd. De tweede groep bestaat uit personen die ooit zijn gescheiden en niet zijn hertrouwd. De derde groep bestaat uit personen die ooit zijn gescheiden en zijn hertrouwd. In totaal zijn 2.346 personen ondervraagd. Van de personen die werden benaderd, werd 79 procent bereikt, en van de personen die werden bereikt, wilde 58 procent meedoen. De totale respons proportie was derhalve $,79 \times ,58 = ,46$ (Kalmijn, De Graaf en Uunk, 2000). De contactfrequentie was wat lager voor alleenstaande gescheidenen dan voor gehuwden en hertrouwd, maar eenmaal bereikt, was hun bereidheid om mee te doen niet afwijkend. In de hierna volgende beschrijvende analyses wordt een weegfactor gebruikt die ervoor zorgt dat de steekproef representatief is voor de groep ooit-gescheiden personen wat betreft leeftijd, sekse, landsdeel en stedelijkheid. Met deze weegfactor wordt er tevens voor gezorgd dat het percentage hertrouwde personen onder de ooit-gescheidenen een goede afspiegeling is van de werkelijke situatie (voor details, zie Kalmijn, De Graaf en Uunk, 2000).

Onze analyses zijn gebaseerd op een deel van de gegevens. Bij 977 van de scheidingen waren één of meer minderjarige thuiswonende kinderen betrokken, in totaal 1.801 kinderen. We benadrukken dat de scheidingen hebben plaatsgevonden gedurende een tijdvak van 40 jaar en daarmee niet alleen een beeld geven van echtscheidingen nu. Met behulp van een gestructureerde vragenlijst zijn interviews afgenomen over de levensloop

Tabel 4.1. Woonsituatie van het kind na de scheiding naar kenmerken van het kind en periode van scheiding (gewogen resultaten, ongewogen N=1801)

	moeder	vader	co-ouder	zelfstandig	anders	totaal
Alle kinderen	82,0	11,1	3,6	1,0	2,3	100,0
Geslacht kind						
jongen	80,3	12,3	3,9	0,7	2,7	100,0
meisje	83,7	10,0	3,2	1,3	1,8	100,0
Leeftijd kind						
0-6	87,2	5,7	3,9	0,1	3,1	100,0
7-12	81,6	12,1	4,4	0,5	1,4	100,0
13-18	75,3	17,9	2,0	2,6	2,2	100,0
Periode scheiding						
< 1980	82,1	10,9	0,6	1,1	5,3	100,0
> 1980	82,0	11,2	4,7	1,0	1,1	100,0

^a Aantal kinderen (alle voor de scheiding nog niet zelfstandig wonende kinderen van 0-18 jaar).

van de respondenten. We hebben de ex-partners niet ondervraagd en dat brengt met zich mee dat we de informatie over de gang van zaken rondom de scheiding van één persoon hebben gekregen, van de vader of van de moeder. Onze beschrijvende gegevens zijn in min of meer gelijke mate afkomstig van vaders en moeders. Als er belangrijke verschillen zijn in de rapportage van vaders en moeders wordt dat aangegeven.

4.2. De woonsituatie van kinderen na de echtscheiding

Tabel 4.1 laat zien waar minderjarige kinderen na de echtscheiding gaan wonen. *Tabel 4.1* heeft betrekking op alle minderjarige kinderen (1.801 kinderen uit 977 gezinnen). De meeste kinderen wonen na de scheiding bij de moeder (82 procent). Ongeveer één op de 10 kinderen (11 procent) woont na de scheiding bij de vader en ook co-ouderschap komt niet vaak voor (vier procent). (Wanneer er precies sprake is van co-ouderschap werd overigens aan de respondenten zelf overgelaten.)

We splitsen deze percentages in *Tabel 4.1* op drie manieren uit, naar geslacht, naar leeftijdsgroep en naar de periode waarin de scheiding plaatsvond. Verschillen tussen jongens en meisjes blijken er nauwelijks te

zijn maar de leeftijdsverschillen zijn aanzienlijk. Slechts zes procent van de kinderen van zes jaar of jonger gaat bij de vader wonen, en dit percentage loopt op tot 18 procent voor de leeftijdsgroep 13-18. Waarschijnlijk komt het leeftijdspatroon voort uit het feit dat het verzorgen van jonge kinderen moeilijk te combineren is met een voltijd baan.

Onze gegevens hebben betrekking op echtscheidingen die plaats hebben gevonden in een lange periode. In deze periode zijn er allerlei veranderingen opgetreden in onze samenleving. We wezen er al op dat een toenemend aantal gezinnen de traditionele taakverdeling tussen vader en moeder heeft verlaten. Op basis daarvan zou men verwachten dat vaders steeds vaker de verzorger van hun kinderen worden na de echtscheiding. De cijfers laten zien dat dit niet opgaat: er zijn geen verschillen in de percentages kinderen die naar de vader gaan wanneer we scheidingen van vóór en na 1980 met elkaar vergelijken. Wel is er een verschuiving richting meer co-ouderschap, maar ook in de meer recente periode komt deze vorm van ouderschap niet veel voor (vijf procent).

In *tabel 4.2* verschuiven we het perspectief van het kind naar de vader. We kijken nu naar de percentages van de gezinnen met minderjarige kinderen waarin de vader na de scheiding één of meer kinderen te verzorgen krijgt (of als co-ouder krijgt). We zien dat 17 procent van de gescheiden vaders één of meer kinderen in huis heeft of als co-ouder heeft. Verder zien we dat de kansen om minimaal één kind te krijgen, toenemen met het aantal minderjarige kinderen, hetgeen ook te verwachten is. De proportie kinderen die de vader krijgt, neemt niet toe naarmate er meer kinderen zijn. Ten slotte laat *tabel 4.2* zien dat er een lichte toename is in de verzorgende rol van de vader. Bij scheidingen vóór 1980 kreeg 16 procent van de vaders de zorg voor ten minste één kind, hetzij als verzorger, hetzij als co-ouder, en na 1980 is dit aandeel gestegen naar 19 procent.

4.3. De bezoekenregeling

Als de vader niet de verzorger wordt, is er vaak sprake van bezoek aan de vader. Het bezoek kan formeel worden geregeld, maar uit onze cijfers blijkt dat niet heel vaak voor te komen. In 21 procent van de gevallen bepaalde de rechter een bezoekenregeling, in 50 procent van de gezinnen hadden partners zelf een regeling bedacht, in de overige gevallen was er niets expliciet

Tabel 4.2. Percentage van gezinnen waarin het kind na de scheiding bij de vader gaat wonen of de vader co-ouder wordt naar gezinsgrootte en periode van scheiding (gewogen resultaten, ongewogen N=977)

	Aantal kinderen naar de vader				totaal	Proportie naar de vader
	0	1	2	3+		
Alle gezinnen	82,8	9,4	6,4	1,4	100,0	0,15
Gezinsgrootte ^a						
1 kind	87,0	13,0			100,0	0,13
2 kinderen	81,1	7,0	11,9		100,0	0,15
3+ kinderen	76,7	7,8	5,4	10,1	100,0	0,15
Periode scheiding						
< 1980	85,0	10,3	2,6	2,1	100,0	0,12
> 1980	81,9	9,3	7,7	1,2	100,0	0,15

^a Aantal gezinnen (alle gezinnen met minderjarige kinderen waarvan niet alle kinderen na de scheiding zelfstandig ging(en) wonen).

^a Aantal minderjarige, voor de scheiding thuiswonende kinderen in het gezin.

geregeld (30 procent). In *tabel 4.3* geven we aan hoeveel dagdelen per week de kinderen bij de vader op bezoek kwamen in het eerste jaar na de scheiding. *Tabel 4.4* geeft het aantal wekelijkse overnachtingen aan. In de laatste kolom van de twee tabellen presenteren we tevens gemiddelden, omgerekend naar dagdelen per maand. De gegevens hebben betrekking op alle minderjarige kinderen van wie de vader niet de verzorgende ouder was. Omdat we verwachtten dat kinderen meestal gezamenlijk de vader bezoeken hebben we het bezoek in het interview voor alle kinderen samen, en dus niet per kind gevraagd.

Uit de tabellen blijkt dat 14 procent van de vaders zijn kinderen in het eerste jaar na de scheiding niet op bezoek krijgt en 26 procent minder vaak dan één keer per week. Hoewel 60 procent van de vaders zijn kinderen minstens één keer per week ziet, is er dus een vrij grote groep vaders die sporadisch contact hebben met hun kinderen na de scheiding. Zoals in de verwachting ligt, is het aantal overnachtingen flink wat kleiner dan het aantal bezoeken. Bij bijna de helft van de vaders blijven de kinderen nooit slapen en bij 27 procent is dat minder dan één keer per week. Het aantal kinderen in het gezin vertoont geen samenhang met de contactfrequentie, hetgeen laat zien

Tabel 4.3. Aantal dagdelen per week dat vader kinderen op bezoek krijgt in het eerste jaar na de scheiding naar kenmerken van het gezin en periode van scheiding voor gezinnen waarin vader niet de verzorgende ouder is (gewogen resultaten, ongewogen N=800)

	nooit	< 1 per week	1-2 per week	vaker	totaal	dagdelen per maand ^b
Alle gezinnen	13,7	26,2	38,2	21,9	100,0	5,4
Gezinsgrootte ^c						
1 kind	13,6	32,5	37,5	16,4	100,0	4,9
2 kinderen	12,8	22,7	38,2	26,2	100,0	5,9
3+ kinderen	17,0	22,0	40,0	21,0	100,0	5,4
Leeftijd jongste						
0-6	12,8	24,8	38,5	23,9	100,0	5,7
7-12	12,0	22,1	43,3	22,6	100,0	5,7
13-18	19,7	38,5	27,9	13,9	100,0	4,1
Sekse compositie						
jongens	14,2	27,0	35,8	23,0	100,0	5,4
meisjes	12,6	29,2	41,9	16,2	100,0	5,0
gemengd	14,4	22,7	36,5	26,4	100,0	5,8
Periode scheiding						
< 1980	25,0	31,0	31,0	13,0	100,0	4,1
> 1980	10,2	24,7	40,5	24,7	100,0	5,9

^a Aantal gezinnen (alle gezinnen met minderjarige kinderen waarvan niet alle kinderen na de scheiding zelfstandig ging(en) wonen).

^b De gemiddelden zijn per maand en berekend met behulp van de volgende schaling: 0 (nooit), 2 (<1 per week), 6 (1-2 per week), en 12 (vaker).

^c Aantal minderjarige, voor de scheiding thuiswonende kinderen in het gezin.

dat kinderen doorgaans tegelijk op bezoek komen. De leeftijd van de kinderen daarentegen vertoont wel een sterke samenhang met de bezoekfrequentie. Hoe ouder het jongste kind, des te minder vaak de vader bezoek krijgt van zijn kinderen. De groeiende zelfbeschikking van kinderen zal hier een rol spelen. Als kinderen ouder worden, laten ze zich minder leiden door een door hun ouders bedachte bezoeksregeling en gaan ze ook meer hun eigen leven leiden. De sekse-compositie ten slotte heeft geen invloed op het aantal dagdelen bezoek en op het aantal overnachtingen.

Tabel 4.4. Aantal keren per week dat kinderen bij vader blijven slapen in het eerste jaar na de scheiding naar kenmerken van het gezin en periode van scheiding voor gezinnen waarin vader niet de verzorgende ouder is (gewogen resultaten, ongewogen N=791)

	nooit	< 1 per week	1-2 per week	vaker	totaal	keren per maand ^b
Alle gezinnen	44,9	26,7	23,5	4,9	100,0	2,5
Gezinsgrootte ^c						
1 kind	48,2	31,0	16,8	4,0	100,0	2,1
2 kinderen	41,0	24,3	28,0	6,7	100,0	3,0
3+ kinderen	50,5	23,2	25,3	1,0	100,0	2,1
Leeftijd jongste						
0-6	37,5	30,5	26,9	5,0	100,0	2,8
7-12	39,1	27,5	25,6	7,7	100,0	3,0
13-18	80,2	11,6	8,3	0,0	100,0	0,7
Sekse compositie						
jongens	49,3	27,1	18,6	5,0	100,0	2,3
meisjes	42,4	29,2	23,6	4,8	100,0	2,6
gemengd	43,8	23,9	27,6	4,8	100,0	2,7
Periode scheiding						
< 1980	61,3	21,0	15,5	2,2	100,0	1,6
> 1980	39,7	28,5	26,0	5,9	100,0	2,8

^a Aantal gezinnen (alle gezinnen met minderjarige kinderen waarvan niet alle kinderen na de scheiding zelfstandig ging(en) wonen).

^b De gemiddelden zijn per maand en berekend met behulp van de volgende schaling: 0 (nooit), 2 (<1 per week), 6 (1-2 per week), en 12 (vaker).

^c Aantal minderjarige, voor de scheiding thuiswonende kinderen in het gezin.

Eerder zagen we dat er nauwelijks verschillen in voogdij waren tussen scheidingen van vóór en na 1980, maar uit de tabellen 4.3 en 4.4 blijkt dat er een sterke groei is geweest in de contactfrequentie tussen gescheiden vaders en hun kinderen. Terwijl bij echtscheidingen vóór 1980 25 procent van de vaders zijn kinderen nooit zag in het eerste jaar na de scheiding, is dit percentage gedaald tot 10 procent bij scheidingen na 1980. Het aantal frequente bezoeken is sterk toegenomen, van 13 procent bij scheidingen vóór 1980 tot 25 procent bij scheidingen na 1980. Het gemiddelde aantal maandelijkse dagdelen bezoek is toegenomen met 44 procent (van 4,1 naar 5,9) en het aantal maandelijkse overnachtingen met 75 procent (van 1,6 naar

2,8). Deze trends zijn sterk en pleiten voor de hypothese dat de betrokkenheid van vaders bij de opvoeding van hun kinderen is toegenomen. Dat we dit niet terug zien bij de voogdij wijst er wellicht op dat restricties ook een rol spelen. Wanneer restricties zwaar wegen, zoals het geval is bij de voogdij, en in het bijzonder die over jonge kinderen, komt de veranderende vaderrol niet tot uiting.

4.4. Verschillen in rapportage tussen vaders en moeders

Zoals al gezegd, hebben we zowel vaders als moeders ondervraagd over de rol van de vader na de scheiding. Hoewel de vaders en moeders in onze gegevens geen ex-partners van elkaar zijn, zouden de antwoorden toch redelijk op elkaar moeten lijken omdat we representatieve steekproeven hebben getrokken uit de ooit-gescheiden populatie. In de voorgaande tabellen werden de antwoorden van vaders en moeders over voogdij en bezoek samen genomen. In *tabel 4.5* gaan we na of er verschillen zijn tussen de seksen. De cijfers laten zien dat vaders over zichzelf meer betrokkenheid rapporteren dan moeders over hun ex-partner. Het percentage gezinnen waaruit één of meer kinderen naar de vader gaan (of waarvan de vader co-ouder wordt) bedraagt 20 procent volgens de vaders en 15 procent volgens de moeders. Over het co-ouderschap wordt niet verschillend gerapporteerd (niet vermeld in de tabel). Over het bezoek aan de vader rapporteren de vaders wel weer hogere frequenties dan moeders.

Een eerste verklaring voor dit verschil kan men zoeken in de gedachte dat de steekproef van één van de twee groepen een minder goede afspiegeling is van de werkelijkheid. De steekproef van vaders zou bijvoorbeeld een oververtegenwoordiging kunnen bevatten van vaders uit huwelijken waarvan de scheiding op een meer harmonieuze wijze is afgewikkeld. Zo'n vorm van selectiviteit kan leiden tot een hogere rapportage van vaders over hun rol na scheiding. Directe bewijzen hiervoor zijn echter moeilijk te geven. Wel kunnen we gescheiden mannen en vrouwen in onze steekproef in een aantal andere opzichten met elkaar vergelijken om na te gaan of daar ook verschillen optreden. Zo zou men verwachten dat als vaders uit meer harmonieuze huwelijken komen, er in die scheidingen ook minder vaak een rechter is geweest die knopen heeft moeten doorhakken. Uit de gegevens blijkt dat niet, volgens zowel mannen als vrouwen had de rechter in 21 procent van de gevallen een bezoeksregeling bepaald.

Tabel 4.5. Verschillen in rapportage tussen vaders en moeders over bezoek en verblijf van de kinderen na de scheiding (gewogen resultaten, ongewogen N=592 moeders en N=385 vaders)

	Volgens moeder	Volgens vader
Kinderen naar vader of vader co-ouder		
geen	85,0	80,4
1 kind	8,0	10,9
2 kinderen	5,9	7,0
3 of meer kinderen	1,0	1,8
Dagdelen bezoek per week (als vader niet-verzorgende ouder is)		
nooit	15,4	11,6
< 1 per week	28,9	23,1
1-2 per week	36,8	39,9
vaker	18,9	25,4
Overnachtingen per week (als vader niet-verzorgende ouder is)		
nooit	51,0	37,7
< 1 per week	26,9	26,6
1-2 per week	17,4	30,7
vaker	4,7	5,0

Een meer inhoudelijke verklaring van het verschil ligt in de perceptie die ex-partners van de situatie na een scheiding hebben. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat moeders de betrokkenheid van hun ex-partner bij de kinderen onderschatten terwijl vaders hun eigen rol overschatten. Bij het aantal bezoeken kan een zekere vertekening wel optreden omdat de scheiding soms lang geleden is, omdat gevraagd is te rapporteren over de bezoeken over een wat langere periode (het eerste jaar na scheiding), of omdat de vraag voor de kinderen samen is gesteld, hetgeen de mogelijkheid biedt dat ook de bezoeken van zelfstandig wonende kinderen zijn meegeteld. Bij de vraag waar het kind woont, bestaat eveneens ruimte voor vertekening omdat het kind slechts een deel van het jaar bij een ouder kan hebben gewoond of omdat de definitie van wonen niet erg scherp is. Gegeven dat er sprake is van vertekening, zouden respondenten hun rapportage hebben kunnen laten kleuren door de voor hen meest wenselijke situatie. In dat geval treedt er bij vaders een overschatting op, bij moeders een onderschatting, en zal de waarheid ongeveer in het midden liggen. Dat man en vrouw een

verschillende kijk op de gang van zaken kunnen hebben, blijkt ook wel uit de verschillen in hun antwoorden op de vraag hoe groot de bijdrage van de vader was aan de opvoedingstaken tijdens het huwelijk. Moeders geven hier een lagere bijdrage op van de vader dan vaders zelf.

4.5. De beleving van voogdij en bezoekenregeling

Dat de meeste kinderen bij de moeder gaan wonen en dat een flinke minderheid van de vaders nauwelijks contact meer heeft na een scheiding wil nog niet zeggen dat betrokkenen dit als een probleem ervaren. Eerder zeiden we al dat er in de publieke opinie tegengestelde opvattingen bestaan over hoe vaders hun rol waarderen. Om die reden hebben we tevens een aantal vragen gesteld in het interview over hoe vaders en moeders de situatie beleven. Uit *tabel 4.6* blijkt dat meer dan een derde van de vaders ontevreden is over de bezoekenregeling: 38 procent vindt het contact te weinig of veel te weinig. Opvallend is dat ook veel moeders niet tevreden zijn: 25 procent van hen vindt dat er te weinig of veel te weinig contact met de vader was. Aan de andere kant vindt ook een kleine groep moeders dat er teveel contact was (acht procent).

Interessant is om na te gaan hoe de beoordeling van het bezoek zich verhoudt tot de feitelijke bezoekenfrequentie. *Tabel 4.7* laat dit apart voor vaders en moeder zien. Bij vaders blijkt de samenhang behoorlijk sterk te zijn ($r=0.39$), hetgeen niet verwonderlijk is: hoe meer bezoek, hoe tevredener. Onder de vaders die hun kinderen nooit zien, zijn er niet veel tevreden met die situatie. Het idee van de vader die zijn kinderen zonder veel moeite loslaat lijkt dus niet te kloppen. De samenhang tussen tevredenheid en bezoekenfrequentie ligt bij moeders anders dan bij vaders. In het algemeen geldt weliswaar ook voor moeders dat meer contacten tot grotere tevredenheid leiden, maar er blijken ook veel moeders te zijn die een beperkt contact wel goed vinden of daar in ieder geval tevreden over zijn. Als gevolg hiervan is de samenhang tussen tevredenheid en bezoekenfrequentie bij moeders dan ook lager dan bij vaders ($r=0.21$). *Figuur 4.1* laat het verschil tussen vrouwen en mannen nog eens duidelijk zien: het percentage respondenten die de bezoekenfrequentie 'goed' vinden daalt met het aantal bezoeken, maar dit is veel sterker het geval voor vaders dan voor moeders.

Tabel 4.6 geeft nog meer inzicht in de conflicten die ex-partners gehad hebben (of nog hebben) over de kinderen. Ongeveer 42 procent van de

Tabel 4.6. Evaluatie van vaders en moeders van het bezoek en verblijf van de kinderen na de scheiding (gewogen resultaten, ongewogen N=574 moeders en N=376 vaders)

	Volgens moeder	Volgens vader
Tevredenheid over bezoekfrequentie aan vader*		
(veel) te weinig	25,4	37,8
goed	66,3	61,2
(veel) te veel	8,3	1,1
Spanningen tussen partners over bezoek		
vrijwel nooit	53,6	57,7
soms	23,1	24,1
vaak	23,3	18,2
Conflicten gehad rond verblijf en contact kinderen		
nooit of een enkele keer	68,1	75,5
meerdere keren	31,8	24,5
Gevoel dat kinderen eerlijk zijn verdeeld		
eerlijk	63,3	66,1
in voordeel van respondent	21,0	4,8
in voordeel ex-partner	15,7	29,1
Ex-partner bedreigd bezoek van de kinderen te belemmeren*		
nooit gebeurd	83,7	67,5
wel gebeurd	16,3	32,6

* Voor gezinnen waarin de moeder de verzorgende ouder is en de vader niet.

vaders en 46 procent van de moeders geeft aan dat er soms of vaak spanningen waren over het bezoek van de kinderen aan de vader, en respectievelijk 25 en 32 procent van de vaders en moeders hebben hier meerdere keren conflicten over gehad. Deze percentages geven nog eens aan dat er niet altijd tevredenheid bestaat over de bezoekfrequentie. Ook hebben we de ouders gevraagd of de ex-partner wel eens heeft bedreigd het bezoek van de kinderen te belemmeren. Bijna een derde van de vaders zegt dat hun ex-partner dat wel eens heeft gedaan. Tot slot hebben we de ouders gevraagd of zij het gevoel hebben dat de kinderen eerlijk zijn verdeeld na de scheiding. Een meerderheid van zowel de vaders als de moeders geeft aan dat de verdeling eerlijk is geweest, maar dat is geen grote meerderheid: 66 procent van de vaders en 63 procent van de moeders.

Tabel 4.7. De relatie tussen vaders' en moeders' tevredenheid over het bezoek en de feitelijke bezoekfrequentie aan de vader voor gezinnen waarin de vader niet de verzorgende ouder is (gewogen resultaten, ongewogen N=468 moeders en N=283 vaders)^a

Dagdelen bezoek aan de vader	Vaders beoordeling van het bezoek (rijpercentages)					totaal
	veel te weinig	te weinig	goed	te veel	veel te veel	
nooit	83.3	11.1	5.6	0.0	0.0	100.0
< 1 per week	26.3	25.0	47.5	1.3	0.0	100.0
1-2 per week	8.0	19.7	70.8	0.7	0.7	100.0
vaker	9.3	14.0	76.7	0.0	0.0	100.0

Dagdelen bezoek aan de vader	Moeders beoordeling van het bezoek (rijpercentages)					totaal
	veel te weinig	te weinig	goed	te veel	veel te veel	
nooit	37.0	13.0	45.7	2.2	2.2	100.0
< 1 per week	11.6	20.5	58.0	7.1	2.7	100.0
1-2 per week	5.6	14.1	69.7	7.7	2.8	100.0
vaker	5.8	4.3	85.5	2.9	1.4	100.0

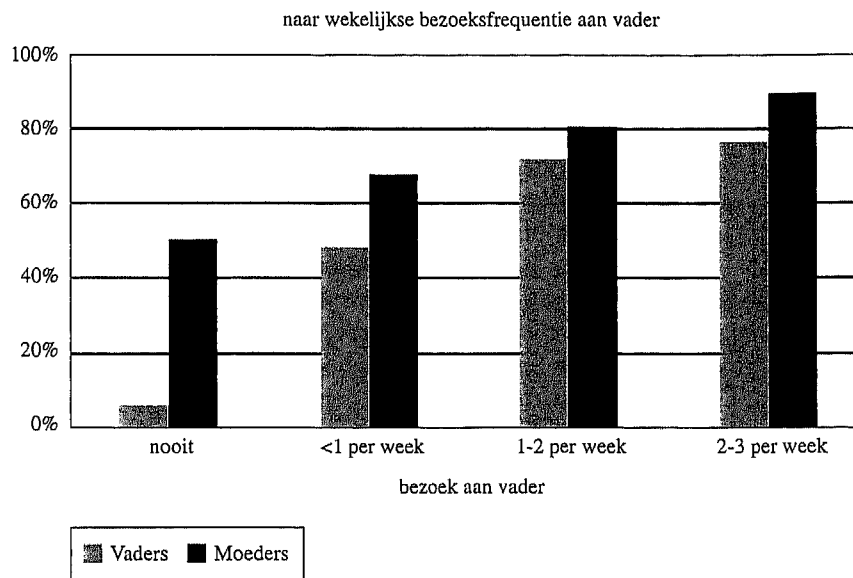
^a De correlatie tussen bezoek en tevredenheid is .39 voor vaders en .20 voor moeders waarbij het bezoek geschaald is zoals in de vorige tabellen, en tevredenheid als 1 (veel te weinig), 2 (te weinig), 3 (goed), 4 (te veel), 5 (veel te veel).

4.6. De verklaring van de verschillen

Hoe kunnen we de verschillen tussen de gezinnen, zowel wat betreft de woonsituatie van de kinderen als wat betreft de bezoekfrequentie, inhoudelijk verklaren? Om deze vraag te beantwoorden onderscheiden we vier typen van factoren:

- (a) de rol van de vader bij de opvoeding;
- (b) moderne opvattingen bij vader en moeder;
- (c) beperkende omstandigheden;
- (d) persoonlijke problemen.

Figuur 4.1. Percentage dat de bezoeksfrequentie 'goed' vindt

Voor elk van deze typen factoren hebben we een aantal variabelen ontwikkeld waarvan de operationalisatie wordt uitgelegd in de Appendix. De effecten van deze verklarende variabelen worden geschat in twee multivariate regressievergelijkingen, een logistisch model voor voogdij (of co-ouderschap) en een lineair regressiemodel voor de bezoeksfrequentie. In de eerste analyse analyseren we de kansverhouding (of odds) dat de vader voogd of co-ouder wordt van één of meer kinderen. Een kansverhouding is gedefinieerd als de kans dat de vader het kind krijgt, gedeeld door de kans dat hij het kind niet krijgt. De kansverhouding is één als vaders en moeders gelijke kansen hebben. Voor de tweede analyse hebben we het aantal dagdelen bezoek en het aantal overnachtingen opgeteld naar het totaal per maand. Elke regressie is voor mannelijke respondenten (vaders) en vrouwelijke respondenten (moeders) afzonderlijk geschat. De afhankelijke variabele heeft steeds betrekking op vaders; mannelijke respondenten hebben over hun eigen voogdij en bezoeksfrequentie gerapporteerd,

Appendix. Definities en gemiddelden van onafhankelijke variabelen (gewogen resultaten)

Variabele en definitie	Vaders gemiddelde bereik	Moeders gemiddelde bereik
<i>Egalitaire opvoeding:</i> Wie van de ex-partners meer tijd besteedde aan vier opvoedingstaken: (a) voorlezen, spelen; (b) naar school of vereniging brengen; (c) praten over problemen of manieren; (d) uifjes ondernemen met het kind. Gemeten op een schaal van 1 (moeder veel vaker), 3 (allebei evenveel), tot 5 (vader veel vaker). Schaal is gemiddelde van de vier items.	2,76	1,69
<i>Emancipatie respondent:</i> Gemiddelde van twee items: (a) boeken lezen over emancipatie; (b) bijeenkomsten bezoeken over emancipatie (beide in de eerste vijf jaar na samenwonen). Gemeten op een schaal van 1 (vrijwel nooit) tot 3 (vaak). ^a		1,26
<i>Zelfontplooiing respondent:</i> Gemiddelde van twee items: (a) boeken lezen over meditatie, zelfontplooiing, new age; (b) bijeenkomsten bezoeken over meditatie, zelfontplooiing, new age (beide in de eerste vijf jaar na samenwonen). Gemeten op een schaal van 1 (vrijwel nooit) tot 3 (vaak). ^a		1,24
<i>Werkt respondent bij scheiding:</i> Of respondent 12 uur of meer per week betaalde arbeid verrichtte in het jaar van de scheiding.	0,92	0,49
<i>Respondent nieuwe partner:</i> Of de respondent aangeeft dat >een andere relatie= van de respondent een rol speelde bij de beslissing om uit elkaar te gaan.	0,19	0,12
<i>Problemen ex-partner:</i> Telling van het aantal keren dat er in de eerste jaren van het huwelijk >vaak= meningsverschillen waren over: de persoonlijke gewoontes van de partner, het uitgavenpatroon van de partner, alcohol/druggebruik van de partner, seksuele ontroouw van de partner. Plus een telling van het aantal keren dat de volgende zaken >een belangrijke rol= speelden bij de beslissing om uit elkaar te gaan: de persoonlijke gewoontes van de partner, persoonlijke problemen van de partner, lichamelijk geweld, het uitgavenpatroon van de partner, alcohol/druggebruik van de partner, seksuele ontroouw van de partner.	1,12	2,90
<i>Respondent ziektegeschiedenis:</i> Voor de scheiding langdurig onder behandeling geweest van (a) maatschappelijk werker, psycholoog; of (b) medisch specialist.	0,24	0,29
<i>Jaar scheiding:</i> Jaar waarin de partners apart van elkaar gingen wonen.	85	84
<i>Opleidingsniveau respondent:</i> Hoogst behaalde niveau, van 1 (lo, lbo, mavo), tot 3 (hbo, wo).	1,72	1,50

vrouwelijke respondenten over voogdij en bezoekfrequentie van hun ex-partner. De onafhankelijke variabelen hebben soms op mannen, soms op vrouwen betrekking, afhankelijk van of we naar het vader-model of naar het moeder-model kijken. De interpretatie van de effecten hebben we vergemakkelijkt door de verklarende kenmerken zoveel mogelijk als z-scores in de modellen op te nemen. Bij een normaal verdeelde z-variabele ligt 95 procent van de waarnemingen tussen scores -2 en $+2$, zodat de maximale invloed van de verklarende variabele gelijk is aan vier keer het geschatte effect. Bij de voogdij hebben de geschatte effecten betrekking op de natuurlijke logaritme van de kansverhouding, zodat hier ook nog de exponent moet worden genomen.

In de *tabellen 4.8 en 4.9* worden de uitkomsten van de regressiemodellen gepresenteerd. In de eerste plaats kijken we naar de invloed van de rol van de vader bij de opvoeding van de kinderen tijdens het afgebroken huwelijk. We hebben gemeten hoe de opvoedingstaken waren verdeeld tussen vader en moeder en zo kon elk huwelijk worden ingedeeld op een schaal van 'traditioneel' naar 'egalitair'. Deze schaal blijkt een sterke invloed te hebben op beide afhankelijke variabelen. Hoe sterker de vader betrokken was bij de opvoeding tijdens het huwelijk, des te groter is de kans dat hij na de scheiding één of meer van zijn kinderen verzorgt, en, wanneer hij zijn kinderen niet verzorgt, des te vaker heeft hij zijn kinderen op bezoek. Om de sterkte van deze effecten te illustreren berekenen we de maximale invloeden. De kansverhouding dat de vader de voogdij krijgt, is 4,7 of 4,8 keer groter voor gezinnen met een egalitaire opvoedingsstijl dan voor traditionele gezinnen (cijfers voor het moeder- en het vadermodel respectievelijk). Het aantal maandelijks bezoeken is 4,5 of 4,1 groter voor de egalitaire gezinnen. Investeringen van de vader in zijn kinderen tijdens het huwelijk leiden dus duidelijk tot een beperking van het verlies aan contact na een scheiding.

Niet alleen progressieve gedragingen van de vader, maar ook progressieve ideeën van de moeder beïnvloeden wat er met de kinderen gebeurt na een scheiding. De rol van de moeder is op twee manieren gemeten: de mate waarin de vrouw geëmancipeerde opvattingen heeft en de mate waarin de vrouw gericht is op zelfontplooiingswaarden. Beide aspecten hebben een positieve invloed op de voogdij van de vader, terwijl alleen de zelfontplooiingswaarden een invloed hebben op de bezoekfrequentie. Berekening van de maximale invloed laat zien dat, als vrouwen moderne

Tabel 4.8. Logistische regressie van de kans dat de vader één of meer kinderen krijgt na de scheiding of co-ouder wordt: coëfficiënten voor effecten op de log odds (ongewogen resultaten, N=590 moeders en N=385 vaders)^a

	Rapportage moeder	Rapportage vader
Egalitaire opvoeding (z-score)	,386*	,393*
Emancipatie respondent (z-score)	,212~	^b
Zelfontplooiing respondent (z-score)	,293*	^b
Werkt respondent bij scheiding (0/1)	,496~	-,986*
Respondent nieuwe partner (0/1)	1,275*	-,894*
Problemen ex-partner (z-score)	-,053	,299*
Respondent ziektegeschiedenis (0/1)	,503~	-,330
Jaar scheiding (z-score)	,077	,045
Leeftijd jongste kind (z-score)	,449*	,549*
Aantal minderjarige kinderen (z-score)	,441*	,416*
Opleidingsniveau respondent (z-score)	,072	-,039
Constante	-2,688*	-,375
Pseudo R-kwadraat	,229	,170

~ = p < .10, * = p < .05.

^a Voor operationalisatie van onafhankelijke variabelen, zie de Appendix.

^b Niet opgenomen in de vergelijking als vaders rapporteren.

zelfontplooiingswaarden hebben, de kansverhouding voor voogdij 3,2 keer zo groot is en dat de bezoeksfrequentie toeneemt met 3,6 per maand. De maximale invloed van geëmancipeerde opvattingen is een 2,3 zo grote kansverhouding op voogdij.

De voogdij en bezoeksfrequentie worden niet alleen beïnvloed door culturele verschillen maar ook door de mogelijkheden die ouders hebben om voor de kinderen te zorgen. Wanneer de moeder betaalde beroepsarbeid uitoefent, is de kansverhouding dat de vader de kinderen krijgt 1,6 keer zo groot dan wanneer ze niet werkt. Omgekeerd geldt dit nog sterker: wanneer de vader niet werkt op het moment van de scheiding, is de kansverhouding dat hij de kinderen verzorgt 2,7 keer zo groot. Hierbij tekenen we aan dat de groep niet-werkende vaders klein is en dat hier wellicht nog bijzondere omstandigheden een rol spelen. De bezoeksfrequentie wordt niet beïnvloed

*Tabel 4.9. Lineaire regressie van het aantal maandelijksse dagdelen
bezoek plus het aantal maandelijksse overnachtingen:
ongestandaardiseerde coëfficiënten (ongewogen resultaten,
ongewogen N=492 moeders en N=279 vaders)^a*

	Rapportage moeder	Rapportage vader
Egalitaire opvoeding (z-score)	1,134*	1,037*
Emancipatie respondent (z-score)	,178	^b
Zelfontplooiing respondent (z-score)	,904*	^b
Werkt respondent bij scheiding (0/1)	,639	1,349
Respondent nieuwe partner (0/1)	2,002*	,189
Problemen ex-partner (z-score)	-,937*	-,484
Respondent ziektegeschiedenis (0/1)	,002	-2,505*
Jaar scheiding (z-score)	1,414*	1,623*
Leeftijd jongste kind (z-score)	-,960*	-1,466*
Aantal minderjarige kinderen (z-score)	,396	,341
Opleidingsniveau respondent (z-score)	,405	,066
Constante	6,603*	8,274*
R-kwadraat	,206	,148

~ = $p < .10$, * = $p < .05$.

^a Voor operationalisatie van onafhankelijke variabelen, zie de Appendix.

^b Niet opgenomen in de vergelijking als vaders rapporteren.

door de arbeidsmarktparticipatie van vader en moeder, hetgeen onze eerdere gedachte bevestigt dat de bezoekfrequentie minder aan restricties onderhevig is dan de voogdij.

Ook het hebben van een nieuwe partner kan een negatieve invloed hebben op de mogelijkheden om voor de kinderen te zorgen. Er zijn tal van argumenten waarom een nieuwe partner het moeilijk kan maken om voor de kinderen te blijven zorgen, zoals minder tijd voor de kinderen, meer preoccupatie met het eigen leven, en sociaal-emotionele spanningen tussen kind en stiefouder. Als de moeder een nieuwe partner heeft direct na de echtscheiding is de kansverhouding dat de kinderen naar de vader gaan 3,6 keer zo groot. Andersom is het ook zo dat een nieuwe partner van de vader zijn kansen om de kinderen te krijgen negatief beïnvloedt, maar dit effect is zwakker. Dit is wellicht te verklaren uit de twee elkaar tegensprekende

betekenissen van een nieuwe partner voor de vader. Aan de ene kant kost een nieuwe partner tijd en energie, maar aan de andere kant is zij wellicht ook bereid hem te helpen de kinderen op te vangen. Op de bezoekfrequentie is de invloed van een nieuwe partner minder groot. Het maakt niet uit of de vader een nieuwe partner heeft, maar een nieuwe partner van de moeder heeft een positief effect op het aantal bezoeken aan de vader.

Tot slot hebben we de invloed van persoonlijke problemen in beeld proberen te brengen. Een gangbare gedachte is dat een scheiding in sommige gevallen samengaat met ernstige persoonlijke psychosociale problemen. Soms leiden dergelijke problemen tot een scheiding, soms zijn ze het gevolg daarvan. Dergelijke problemen zouden tevens doorspelen in de manier waarop ex-partners met hun kinderen omgaan: de partner met problemen wordt dan minder geschikt geacht om verantwoording voor de kinderen te nemen en kan of wil dat wellicht zelf niet. Om deze suggesties op hun houdbaarheid te toetsen hebben we een schaal geconstrueerd die meet in hoeverre de ex-partner, in de ogen van de respondent, tijdens het huwelijk problematisch gedrag vertoonde, zoals alcohol- en druggebruik, seksuele ontrouw en geweld. Het leek weinig zinvol de respondent te vragen deze gedragingen over zichzelf te rapporteren. We menen dat deze schaal redelijk goed meet of de ex-partner voor zichzelf en voor anderen een problematische persoonlijkheid was en we verwachten dat respondenten hun kinderen tegen problematische ex-partners zullen proberen te beschermen. De verwachtingen worden ten dele ondersteund door onze bevindingen. Wanneer de moeder, in de ogen van de vader, persoonlijke problemen heeft, is de kansverhouding dat hij de kinderen krijgt 3,3 keer zo groot dan wanneer zij geen problemen heeft. Op de bezoekfrequentie hebben gedragsproblemen van de moeder echter geen invloed. Wanneer de vader persoonlijke problemen heeft, blijkt dat niet de verwachte negatieve invloed op de voogdij te hebben maar wel op de bezoekfrequentie. Vaders met problematisch gedrag zien hun kinderen 3,7 keer minder per maand. Persoonlijke problemen kunnen ook voortkomen uit een zwakke gezondheid. Om die reden hebben we tevens gevraagd of de respondent tijdens het huwelijk langdurig onder behandeling is geweest bij een psycholoog, maatschappelijk werker, of medisch specialist voor lichamelijke of geestelijke klachten. De resultaten uit de regressiemodellen laten zien dat de voogdij van de vader positief wordt beïnvloed door gezondheidsproblemen van de moeder en dat vaders met gezondheids-

problemen hun kinderen minder vaak op bezoek krijgen. Al met al worden onze verwachtingen over de rol van persoonlijke problemen voor een deel ondersteund.

In het regressiemodel zijn tot slot ook enkele controlevariabelen opgenomen. De effecten van het jaar van de scheiding, van de leeftijd van het jongste kind en van het aantal minderjarige kinderen zijn even groot als in de beschrijvende analyses van tabellen 4.1 tot en met 4.4. De modellen voor moeders en vaders leveren dezelfde resultaten op. Het scheidingsjaar beïnvloedt niet de voogdij maar wel de bezoekfrequentie. Hoe ouder de kinderen, des te vaker krijgt de vader de voogdij en des te minder vaak krijgt hij hen op bezoek. De vader heeft meer kans op de voogdij over minstens één kind wanneer hij meer kinderen heeft, maar het aantal bezoeken wordt er niet groter op. De laatste controlevariabele is het opleidingsniveau van de respondent; tussen hoog en laag opgeleiden blijken nauwelijks verschillen te bestaan in voogdij en bezoekfrequentie.

4.7. Conclusie

Een eerste conclusie van dit artikel is dat een scheiding de contacten tussen vaders en kinderen onder druk zet. Een minderheid van de kinderen gaat bij de vader wonen en co-ouderschap komt zelden voor. Ongeveer een op de zeven kinderen heeft na de scheiding geen contact meer met hun vader. In de meeste gevallen blijft het contact tussen vader en kind dus bestaan na de scheiding, maar soms zijn de bezoeken incidenteel van aard. In totaal ziet ongeveer 60 procent van de vaders zijn kinderen minstens een keer per week. Veel vaders zijn ontevreden over de bezoekfrequentie, en dat zijn vooral de vaders die hun kinderen weinig zien. Dit weerlegt de gedachte in de publieke opinie dat vaders de kinderen makkelijk loslaten na een scheiding en bevestigt het idee dat er gevoelens van ongenoegen bestaan onder gescheiden vaders. Hierbij dient wel te worden aangetekend dat er ook moeders zijn die vinden dat hun ex-partner de kinderen te weinig ziet. In deze gevallen kan er sprake zijn van vaders die zich onttrekken aan hun verantwoordelijkheid. Naast de moeders die vinden dat er te weinig contact is tussen hun kinderen en hun vader, is er ook een flinke groep moeders die een beperkt contact tussen vader en kind juist wel goed vindt. Onafhankelijk van het feit of vader en moeder tevreden of ontevreden zijn met de status-quo kan een geringe contactfrequentie tussen vader en kinderen problemen

met zich meebrengen. Kinderen missen de aandacht en hulpbronnen van hun vader, vaders en kinderen verliezen elkaar uit het oog, en moeders staan er alleen voor.

Een tweede en meer optimistische conclusie is dat er ook veel diversiteit is binnen de groep gescheiden vaders. Gescheiden vaders uit recentere cohorten hebben over het algemeen meer contact met de kinderen en ook blijft de band tussen gescheiden vader en kind sterker als het daaraan voorafgaande huwelijk een meer egalitair, of meer modern, karakter had. Wanneer de vader tijdens het huwelijk meer betrokken was bij het huishouden en de kinderen blijft het verlies aan contact na een scheiding beperkt. Daarnaast vinden we dat de verdeling van de kinderen over de ouders gelijk is als de moeder meer progressieve opvattingen heeft over de rol van man en vrouw in de samenleving. Hoewel we hebben gedocumenteerd dat er een heel scala van factoren meespeelt in de manier waarop de situatie rond de kinderen wordt geregeld, lijken al met al culturele factoren het belangrijkste te zijn. Wat dit in meer algemene zin laat zien, is, dat niet alleen de rol van de gehuwde vader aan het veranderen is in de samenleving, maar dat er daarmee ook sprake is van de opkomst van de moderne gescheiden vader of (beter) van de opkomst van moderne gescheiden ouders.

Literatuur

- Bosman, R. en W. Louwes (1989), Eenouder- en tweeoudergezinnen en schoolloopbanen. *Mens en Maatschappij* (63), pp. 5-23.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1996), Echtscheidingen, 1992-1996. *Maandstatistiek van de Bevolking*, november.
- Cooney, T. en P. Uhlenberg (1990), The role of divorce in men's relationships with their adult children after mid-life. *Journal of Marriage and the Family* (52), pp. 677-688.
- Dronkers, J. (1997), Zoals de ouden zongen, piepen de jongen; intergenerationele overdracht van de kans op echtscheiding in Nederland. *Mens en Maatschappij* (72), pp. 149-165.
- Furstenberg, F.F. en C. Winquist Nord (1985), Parenting apart: Patterns of childrearing after marital disruption. *Journal of Marriage and the Family* (47), pp. 893-904.
- Griffiths, J. en E.G.A. Hekmen (1985), *De totstandkoming van een bezoeksregeling na echtscheiding*. Onderzoeksrapport. 's-Gravenhage: CWOK.
- Kalmijn, M. en P.M. de Graaf (1998), *Survey Scheiding in Nederland 1998* (databestand). Universiteit Utrecht: Sociologie/ICS.

- Kalmijn, M., P.M. de Graaf en W. Uunk (2000), Codeboek van het survey Scheiding in Nederland 1998. *ICS Occasional Papers and Document Series: ICS Codebooks – 40*. Utrecht: Vakgroep Sociologie/ICS.
- King, V. en H.E. Heard (1999), Nonresident father visitation, parental conflict, and mother's satisfaction: What's best for child well-being. *Journal of Marriage and the Family* (61), pp. 385-396.
- Lye, D. (1996), Adult child-parents relationships. *Annual Review of Sociology* (22), pp. 79-102.
- McLanahan, S. en G. Sandefur (1994), *Growing up with a single parent; what hurts, what helps*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Peters, A. en A.C. Liefbroer (1997), Beyond marital status: Partner history and well-being in old age. *Journal of Marriage and the Family* (59), pp. 687-699.
- Seltzer, J. (1991), Relationships between fathers and children who live apart: The father's role after separation. *Journal of Marriage and the Family* (53), pp. 79-101.
- Shapiro, A. en J.D. Lambert (1999), Longitudinal effects of divorce on the quality of the father-child relationship and on father's psychological well-being. *Journal of Marriage and the Family* (61), pp. 397-408.
- Spruijt, E. en J. Iedema (1998), Well being of youngsters of divorce without contact with nonresident parents in the Netherlands. *Journal of Comparative Family Studies* (29), pp. 517-527.